

ความเป็นมาของเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในการรับรู้ ของชาวพุทธไทย

ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์

นักวิชาการอิสระ

บทคัดย่อ

เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา เป็นเหตุการณ์หนึ่งในพระพุทธรประวัติที่ชาวพุทธไทยรู้จักมากที่สุด แต่เมื่อศึกษาเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในพระไตรปิฎกแล้ว กลับไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนั้นจึงเกิดคำถามว่า เมื่อไม่มีเหตุการณ์นี้ในพระไตรปิฎกแล้ว เหตุการณ์ดังกล่าวมาปรากฏในการรับรู้ของชาวพุทธไทยได้อย่างไร เมื่อพิจารณาคัมภีร์พระพุทธรประวัติซึ่งมีอยู่หลายคัมภีร์ต่างกล่าวถึงเหตุการณ์นี้เสมอ จึงสันนิษฐานว่า เนื่องจากคัมภีร์พระพุทธรประวัติบางคัมภีร์รจนาขึ้นก่อนการแปลอรรถกถาของพระพุทธรโฆษาจารย์ เช่น คัมภีร์พุทธรจิตซึ่งรจนาขึ้นโดยพระอศิวโฆษ และในช่วงระยะเดียวกันยังเกิดคัมภีร์พระพุทธรประวัติอีกหลายคัมภีร์ เช่น คัมภีร์ลลิตวิสตระ คัมภีร์มหาวัตถุ คัมภีร์นิทานกถา ล้วนเป็นคัมภีร์พุทธรประวัติที่เกิดขึ้นก่อนการรจนาอรรถกถาของพระพุทธรโฆษาจารย์ จึงมีความเป็นไปได้ว่า เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายานี้ได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์พระพุทธรประวัติเหล่านี้ และมีผลต่อการปรากฏเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์พระพุทธรประวัติที่รจนาขึ้นในประเทศไทย เช่น คัมภีร์สัมภารวิปาก คัมภีร์สัมปิตตมหานิทาน คัมภีร์พุทธานุประวัติ คัมภีร์ปฐมสมโพธิ (ล้านนา) คัมภีร์ชินมหานิทาน และคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (รัตนโกสินทร์) ตามลำดับ

คำสำคัญ ความฝันของพระนางสิริมหามายา พระพุทธรประวัติ อรรถกถา พระไตรปิฎก

The Background of Maya Devi's Dream in recognition of Thai Buddhist

Chanin Phongsawat

Abstract

Maya Devi's Dream is well-known among Thai Buddhists. However, research into the Tipitaka reveals that there is no mentioning of such dream; thus a question arises: How did it become part of Thai Buddhism's canon? Moreover, it is strange considering that numerous canonical Buddhist texts on the subject of the Buddha's biography never fail to mention it. Since some of these texts were written before the Venerable Buddhaghosa's translations of previous commentaries and the composition of his own commentaries, such as Buddhacarita, Lalitavistara, MahaVastu, and Nidanakatha, it's possible that Maya Devi's dream was influenced by these texts, that these texts influenced the Buddha's biography texts written in Thailand, such as Samparavipaka, Sampinditmanidana, Buddhanuparivatta, Pathamasambodhi (written in Lanna), Jinamahanidana, and Pathamasambodhi (written in Bangkok).

Keywords: Maya Devi's Dream, The Buddha's biography, The Commentaries, The Tipitaka

1. บทนำ

พระนางสิริมหามายาเป็นพระมารดาของเจ้าชายสิทธัตถะหรือพระพุทธเจ้า การปรากฏตัวของพระนางสิริมหามายาในพระไตรปิฎกมีเนื้อหายน้อยมากจนแทบจะไม่เห็นภาพของความเป็นพระนางสิริมหามายาในการรับรู้ของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ชาวพุทธไทยต่างรับรู้เรื่องราวของพระนางสิริมหามายาผ่านพระพุทธรูปประวัติโดยสันนิษฐานว่า อาจรับรู้จากการสอน(เทศนา)ของพระภิกษุส่วนหนึ่ง และบุคคลในครอบครัวที่อาจได้รับความรู้นี้มาจากพระภิกษุแล้วนำมาบอกเล่าต่อเป็นส่วนหนึ่ง แต่แหล่งข้อมูลที่ชาวพุทธไทยรับรู้เรื่องราวของพระนางสิริมหามายาโดยเฉพาะเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาเป็นส่วนมาก ได้รับมาจากข้อมูลพระพุทธรูปประวัติในหนังสือแบบเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนที่ขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลพุทธรูปประวัติจากหนังสือธรรมะที่เขียนหรือแต่งด้วยผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา หนังสือวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา และสื่อภาพยนตร์ เช่น ภาพยนตร์การ์ตูนเรื่องพุทธรูปประวัติ ภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธรูปประวัติและอื่น ด้วยสื่อสารสนเทศเหล่านี้และการรับรู้จากพระภิกษุและบุคคลในครอบครัวจึงทำให้ชาวพุทธไทยสามารถจดจำพระราชประวัติของพระนางสิริมหามายา โดยเฉพาะเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาสามารถกล่าวได้ว่าไม่มีชาวพุทธไทยคนใดไม่รู้จักเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา เพราะชาวพุทธไทยถูกทำให้เชื่อมาโดยตลอดว่า เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในพระพุทธรูปประวัติ แต่กลับไม่มีปรากฏเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในพระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาค้นคว้านี้ได้ตั้งคำถามต่อเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาว่า เหตุการณ์นี้มาจากไหน เพราะแม้กระทั่งพระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์ที่เชื่อว่าเป็นคัมภีร์ที่รองรับพระพุทธรูปหนึ่งยังไม่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ แต่เมื่อศึกษาในพระอรธกถากลับพบว่ามีการกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา จึงพิจารณาว่า เมื่อพระไตรปิฎกไม่มีการกล่าวถึงเหตุการณ์นี้ แต่เหตุใดพระอรธกถาจึงมีการกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ความเป็นไปได้ว่า คงเนื่องมาจากการเสริมแต่งของพระอรธกถาจารย์ (พระพุทธรูปโฆษาจารย์) ฉะนั้นจึงขอสงสัยอีกว่า พระพุทธรูปโฆษาจารย์ไปนำเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายามาจากแหล่งข้อมูลใดเมื่อพิจารณาตามความเป็นจริงแล้ว ท่านคงมิได้จินตนาการขึ้นมาเองอย่างแน่นอนดังนั้นจึงแสดงว่าต้องมีเค้าโครงมาจากแหล่งข้อมูลอื่น เช่น วรรณกรรมทางศาสนาพราหมณ์ หรืออาจสามารถเป็นไปได้อีกหนทางหนึ่งว่า เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายามาจากคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติอื่นที่รจนาขึ้นโดยแยกจากพระไตรปิฎก

คัมภีร์พระพุทธรูปประวัติบางคัมภีร์ถูกรจนาขึ้นก่อนสมัยของพระพุทธรูปโฆษาจารย์แปลอรธกถาที่ลังกา ซึ่งยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ถึงแหล่งที่มาของเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาว่ามาจากแหล่งข้อมูลใดระหว่างศาสนาพราหมณ์กับพระพุทธศาสนาการอภิปรายนี้เป็นเพียงการตั้งข้อสันนิษฐานไว้เป็นเบื้องต้นเท่านั้นเพราะมีความเป็นไปได้ที่ว่า วรรณกรรมศาสนาพราหมณ์หลายเรื่องถูกรจนาขึ้นก่อนการปฐมสังคายนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ คัมภีร์ศาสนาพราหมณ์ถูกรจนาขึ้นก่อนคัมภีร์พุทธศาสนา ดังนั้นจึงไม่แปลกที่พุทธศาสนาอาจได้รับอิทธิพลของการเล่าเรื่องทางศาสนาจากศาสนา

พราหมณ์แต่สำหรับข้อสันนิษฐานที่แน่นอนและมีหลักฐานคือ เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายามาจากพุทธศาสนาเอง โดยมีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรประวัติชิ้นแรก คือ คัมภีร์พุทธรจิต ดังนั้น คัมภีร์พุทธรจิตอันเป็นปฐมคัมภีร์พระพุทธรประวัติเท่าที่ค้นพบจึงส่งผลให้เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาถูกส่งต่ออิทธิพลไปยังคัมภีร์พระพุทธรประวัติอื่นๆ ในเวลาต่อมา จนกระทั่งเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายามาปรากฏในพระอรรถกถาและคัมภีร์พระพุทธรประวัติที่รจนาขึ้นในประเทศไทย ตามลำดับ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวพุทธไทยรู้จักเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายามาจนถึงปัจจุบัน

2. เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในพระไตรปิฎกและพระอรรถกถา

เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา เป็นเหตุการณ์ที่ชาวพุทธทั่วโลกรู้จักทั้งยังเป็นที่รับรู้ความฝันที่ได้รับการกล่าวขานถึงมากที่สุดในฐานะกรณีความฝันในศาสนา ศาสนาต่างๆ บนโลกนี้มีการกล่าวถึงความฝันทั้งสิ้น เช่น ความฝันของเจ้าชายสิทธัตถะก่อนการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ความฝันของพระนโมฮัมหมัด หรือความฝันของพระเจ้าปเสนทิโกศล ความฝันของพระอุสภเถระ ความฝันของนักบุญยอเซฟ เป็นต้น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความฝันครบถ้วนทั้งความฝันของพระศาสดา เช่น ความฝันก่อนการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าของเจ้าชายสิทธัตถะดังมีปรากฏในมหาสุบินสูตร และความฝันของผู้เกี่ยวข้องกับพระศาสดาเช่น ความฝันของพระนางสิริมหามายา เพราะพระนางสิริมหามายามีความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้าในฐานะพระพุทธรมารดา ความฝันของพระเจ้าปเสนทิโกศล ดังมีปรากฏในมหาสุบินชาดก เพราะพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเป็นพระอัครศาสนูปถัมภกพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาล รวมทั้งความฝันของตัวละครในชาดก ซึ่งพุทธศาสนาเชื่อว่า ตัวละครในชาดกทั้งหลายมีความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้า ในฐานะบุคคลที่เกิดร่วมพระชาติกับพระพุทธเจ้า เช่น ความฝันของพระนางมัทรีในเวสสันดรชาดก ซึ่งพระนางมัทรีเป็นอดีตพระชาติของพระนางยโสธราพิมพา (พระชายาของเจ้าชายสิทธัตถะ) ความฝันของพระเจ้าธัญชัยโกปรวรราชในวิรุทธชาดก ซึ่งพระองค์เป็นอดีตพระชาติของพระอานนท์เถระ เป็นต้น

เพื่อให้เข้าใจถึงที่มาของเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในการรับรู้ของชาวพุทธไทยว่ามีต้นเค้าหรือจุดกำเนิดมาจากแหล่งข้อมูลใดในพระพุทธศาสนา จึงได้เริ่มศึกษาเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์เก่าแก่ที่สุดเป็นครั้งแรก คือ พระไตรปิฎกในพระพุทธศาสนาเถรวาท แล้วจึงตามด้วยการศึกษาในพระอรรถกถา ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่รจนาขึ้นเพื่ออธิบายพระไตรปิฎกจากการศึกษาสามารถอภิปรายได้ดังนี้

2.1 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในพระไตรปิฎก

เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาถือว่าเป็นเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีปรากฏการณ์บันทึกไว้ในคัมภีร์พระพุทธรประวัติในพุทธศาสนาทุกนิกาย ดังนั้นเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาสมควรได้รับการบันทึกไว้ในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาที่เก่าแก่ที่สุด เพื่อเป็นต้นเค้าสืบ

มายังคัมภีร์พระพุทธประวัติรุ่นหลัง การสืบค้นเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาจึงริเริ่มศึกษาจากคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดของพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก เป็นอันดับแรก พระไตรปิฎกที่เก่าแก่ที่สุดในพระพุทธศาสนาถูกสันนิษฐานว่าเป็นพระไตรปิฎกในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเชื่อว่าสืบถายมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่พระไตรปิฎกกลับไม่ปรากฏเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ฉะนั้น จึงเป็นการสันนิษฐานว่าไม่มีเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาเกิดขึ้นจริง ถ้าเป็นเช่นนั้น เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาสามารถกลายเป็นที่ประจักษ์ในการรับรู้ของชาวพุทธทุกนิกายได้อย่างไร แม้กระทั่งคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดของพระพุทธศาสนายังไม่มีปรากฏการกล่าวถึงเหตุการณ์นี้จึงมีความเป็นไปได้ว่า เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาได้มีต้นเค้ามาจากพระไตรปิฎก แต่จะปฏิเสธการไม่มีอยู่ของเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาโดยที่เดียวคงมิได้ จึงเกิดการตั้งข้อสันนิษฐานตามมาว่า อาจมีความเป็นไปได้อย่างน้อยว่าคงมีเหตุการณ์บางเหตุการณ์ในพระไตรปิฎกที่มีความใกล้เคียงกับเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ปรากฏพระสูตรหนึ่งที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา คือ เหตุการณ์ที่พระโพธิสัตว์เสด็จลงมาปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระพุทธรมาดา คือ “อัจฉริยพัฏฐัตถัมมสูตร”

พระสูตรนี้ไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา แต่กล่าวถึงเหตุการณ์การเสด็จลงมาปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระโพธิสัตว์ โดยมีบางส่วนในพระสูตรสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่ปรากฏในความฝันของพระนางสิริมหามายา แต่ไม่ได้อธิบายชัดเจนว่า เหตุการณ์เหล่านี้เป็นความฝันของพระนางสิริมหามายา เช่น การกล่าวถึงเทพบุตรทั้ง 4 เป็นผู้พิทักษ์พระพุทธรมาดา (พระนางสิริมหามายาหรืออาจหมายถึงพระพุทธรมาดาทุกพระองค์) และพระโพธิสัตว์ผู้ปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระพุทธรมาดา ซึ่งสันนิษฐานว่าต้องมาเทพบุตรทั้ง 4 ในที่นี้ได้ถูกพัฒนาเป็นท้าวจตุโลกบาลในภายหลัง

2.2 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในพระอรรถกถา

พระอรรถกถากล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไว้ถึง 2 ตำแหน่ง คือ “อรรถกถาอัจฉริยพัฏฐัตถัมมสูตร” ซึ่งเป็นพระอรรถกถาที่พระพุทธโฆษาจารย์รจนาขึ้นเพื่อขยายความอัจฉริยพัฏฐัตถัมมสูตรในพระไตรปิฎก พระสูตรนี้อาจเป็นต้นเค้าของเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา และมีส่วนที่ที่จะเป็นเช่นนั้น เนื่องจากอรรถกถาอัจฉริยพัฏฐัตถัมมสูตรกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไว้อย่างชัดเจนดังนี้

“ได้ทรงพระสุบินดังนี้ว่า ท้าวมหาราชทั้ง 4 ทรงยกพระนางพร้อมทั้งที่บรรทมนำไปประสูติโนดาต แล้ววางไว้ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นนั้นพระเทวีของท้าวมหาราชทั้ง 4 นั้น ได้มาให้พระนางสรงสนานเพื่อชำระล้างมลทินของมนุษย์ แล้วให้หนุ่มผ้าทิพย์ลูบไล้ด้วยของหอม ประดับผ้าทิพย์ ให้ทรงบรรทมรักษาศีลอยู่ในวิมานทอง ซึ่งมีอยู่ภายในภูเขาเงิน อันตั้งอยู่ห่างจากสระโนดาตนั้น ครั้นนั้นพระโพธิสัตว์เป็นช่างเผือกเที่ยวไปบนภูเขาทองนั้นแล้ว ขึ้นสู่ภูเขาเงิน มาจากทิศอุดร เข้าไปยังวิมานทอง กระทำประทักษิณพระมารดาแล้วได้เป็นประดุจแยกประปรีศวีชาวอกแล้วเข้าไปสู่พระครรภ์” (ม.อ.อ.23/55)

เมื่อพิจารณาตามเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาที่ปรากฏในอรรถกถาอัจฉริยพสูตรโดยเทียบกับอัจฉริยพสูตรัมมสูตรจะพบว่า เทพบุตรทั้ง 4 ที่รับหน้าที่พิทักษ์พระพุทธรมาดาและพระโพธิสัตว์ที่สถิตในพระครรภ์แห่งพระพุทธรมาดา ได้กลายเป็นท้าวหาราชทั้ง 4 หรือท้าวจุลโลกบาล เข้ามามีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาว่า ทรงเป็นผู้นำพาพระนางสิริมหามายาไปยังสरोโนดาตอันเป็นดินแดนแห่งเทพยดา ดังนั้นพระอรรถกถาถูกแต่งเสริมเกินกว่าในพระไตรปิฎก อย่างเห็นได้อย่างชัดเจนและเนื้อหาเหล่านี้คือ เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไม่มีปรากฏในพระสูตร (พระไตรปิฎก) อย่างแน่นอน ฉะนั้นพระพุทธรโฆษาจารย์นำเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายามาจากแหล่งข้อมูลใดเมื่อมิได้ปรากฏในพระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทที่เก่าแก่ที่สุด และเป็นคัมภีร์ที่เชื่อว่ารองรับพระพุทธรพจน์ของพระพุทธรเจ้ามาแต่ครั้งปฐมสังคายนา ซึ่งเกิดขึ้นให้หลังจากพุทธปรินิพพานไปอีก 3 เดือนเท่านั้น

นี่ย่อมแสดงว่า เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในการรับรู้ของพระพุทธรศาสนาเถรวาทมิได้มาจากพระไตรปิฎก แต่มาจากพระอรรถกถาซึ่งเป็นคัมภีร์ที่เกิดขึ้นหลังการจุตรสังคายนาในลังกา เนื่องจากพระพุทธรโฆษาจารย์แปลอรรถกถาจากภาษาสิงหลเป็นภาษามคธที่ลังกา (ตัญย ปรีชา เพิ่มประสิทธิ์, 2555, น. 221) หลังการจุตรสังคายนานี้เอง จึงเกิดประเด็นต่อมาก็คือ ต้นเค้าของเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายามีความเป็นไปได้ว่าอาจมาจากการแต่งเสริมขึ้นของพระพุทธรโฆษาจารย์ที่ต่อยอดจากอัจฉริยพสูตรธรรมสูตรในพระไตรปิฎก เพราะในพระสูตรนี้ไม่มีกรกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา แต่หากพิจารณาในอีกทางหนึ่งว่า ถ้าพระพุทธรโฆษาจารย์มิได้คิดหรือเสริมแต่งขึ้นมาแล้ว ท่านไปนำเหตุการณ์มาจากไหน อย่างไรก็ตาม ท่านคงมิได้จินตนาการขึ้นมาเองอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้นำไปสู่การสืบค้นถึงที่มาของเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาต่อไป โดยมองไปถึงคัมภีร์พระพุทธประวัติบางคัมภีร์ที่มีการสันนิษฐานช่วงเวลาที่ตั้งก่อนสมัยของพระพุทธรโฆษาจารย์ คือ คัมภีร์พุทธจริต คัมภีร์ลลิตวิสตร คัมภีร์มหาวัสตุ และคัมภีร์นิทานกถา มีความเป็นไปได้ว่า พระพุทธรโฆษาจารย์น่าจะได้รับอิทธิพลกรกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายามาจากคัมภีร์พุทธประวัติเหล่านี้

3. เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์พระพุทธประวัติก่อนสมัยพระพุทธรโฆษาจารย์แปลพระอรรถกถา

หลังการปฐมสังคายนาเป็นต้นมาได้เกิดการรจนาคัมภีร์พระพุทธประวัติขึ้นหลายคัมภีร์ ทั้งในฝ่ายพระพุทธศาสนาเถรวาทและนิกายอื่น เช่น พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานมีการรจนาคัมภีร์พุทธประวัติขึ้นเช่นกัน อย่างคัมภีร์พุทธจริตที่รจนาโดยพระอศิวโฆษ และเนื่องด้วยคัมภีร์พระพุทธประวัติที่รจนาขึ้นในช่วงสมัยก่อนพระพุทธรโฆษาจารย์แปลอรรถกถา มักเป็นผลงานของพระภิกษุทั้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทและนิกายอื่น เช่น มหายานและสรวาสติวาท จากการศึกษาเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์พระพุทธประวัติก่อนสมัยพระพุทธรโฆษาจารย์แปลพระอรรถกถาพบว่า มีคัมภีร์พระ

พุทธประวัติ 4 คัมภีร์ด้วยกันคือ คัมภีร์พุทธจริต คัมภีร์ลลิตวิสตระ คัมภีร์มหาวัสตุ และคัมภีร์นิทานกถา ในคัมภีร์พระพุทธรประวัติเหล่านี้กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาดังนี้

3.1 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์พุทธจริต

คัมภีร์พุทธจริต เป็นคัมภีร์พุทธประวัติที่รจนาขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-8 โดยพระอัครโฆษซึ่งเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนามหายาน (วิไลรัตน์ ยंत्रอด, 2552, น.7) และมีชีวิตอยู่ในรัชสมัยของพระเจ้ากนิษมหราชแห่งราชวงศ์กุษาณะในคริสต์ศตวรรษที่ 1 (Cowell ใน อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, 2546, น. 65) ดังนั้นจึงเป็นคัมภีร์พระพุทธรประวัติที่รจนาขึ้นเป็นคัมภีร์แรกแสดงว่าคัมภีร์นี้เป็นคัมภีร์แรกที่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ด้วยเหตุนี้จึงสันนิษฐานว่า คัมภีร์พุทธจริตเป็นคัมภีร์ที่มีอิทธิพลต่อคัมภีร์พระพุทธรประวัติรุ่นหลังอีกด้วย จากการศึกษาคัมภีร์พุทธจริตพบว่า คัมภีร์นี้ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาดังนี้

“ก่อนที่พระนางเธอ (พระนางสิริมหามายา) จะทรงพระครรภ์ พระนางได้ทรงพระสุบินนิมิตต์เป็นเทพสังหรณ์ว่า ได้ทอดพระเนตรเห็นจอมเศวตฉาผ่องเมือกเชือกหนึ่ง กระทำซึ่งระเวศนาการเข้ามาอยู่ในพระบวรกายแห่งพระนาง แต่ในพระสุบินอันเลื่องลางเป็นศุภนิมิตต์มงคลนั้น”

(กรฤมา-เรื่องอุไร กุศลสย, 2523, น. 2-3)

3.2 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์ลลิตวิสตระ

คัมภีร์ลลิตวิสตระ เป็นคัมภีร์พระพุทธรประวัติที่รจนาขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-6 ไม่ปรากฏนามผู้รจนา สันนิษฐานว่าคัมภีร์นี้รจนาขึ้นในอินเดีย (วิไลรัตน์ ยंत्रอด, 2552, น.7) และเป็นคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาสรวาสติวาท แสดงว่าเป็นคัมภีร์พระพุทธรประวัติที่รจนาขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันกับคัมภีร์พุทธจริตและคัมภีร์มหาวัสตุของพระพุทธศาสนามหายาน (สุภาพรณ ณ บางช้าง, 2553, น. 131) แต่จากการศึกษาคัมภีร์ลลิตวิสตระนี้พบว่า ไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ซึ่งไม่แน่ชัดถึงสาเหตุว่าเหตุใดคัมภีร์ลลิตวิสตระจึงไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา

3.3 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์มหาวัสตุ

คัมภีร์มหาวัสตุ เป็นคัมภีร์พระพุทธรประวัติที่รจนาขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6-7 หรือไม่กี่อาจเป็นช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 8-10 และไม่ปรากฏนามผู้รจนา แต่สันนิษฐานว่ารจนาขึ้นในอินเดีย (วิไลรัตน์ ยंत्रอด, 2552, น.7) คัมภีร์มหาวัสตุนี้เป็นคัมภีร์พระพุทธรประวัติทางพระพุทธศาสนามหายานอีกคัมภีร์หนึ่งโดยเป็นคัมภีร์ที่รจนาขึ้นในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกับคัมภีร์พุทธจริตและคัมภีร์ลลิตวิสตระของพระพุทธศาสนาสรวาสติวาท (สุภาพรณ ณ บางช้าง, 2553, น. 131) จากการศึกษาคัมภีร์มหาวัสตุพบว่า คัมภีร์นี้ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาดังนี้

“พระโพรสิสตร์ตรัสคำว่า ‘เราจะจุติ ณ บัดนี้แล้วทรงเปล่งพระวาจาที่เป็นมงคล.....ต่อมาในเวลานั้น พระมารดาของพระชินเจ้าจึงทรงพระสุบินเห็นพระชินเจ้าผู้มุกตผลบุญอันถึงพร้อมเต็มที่ว่า ‘พญาช้างตัวประเสริฐที่มีสัสตีสกล้ายกับสีเงินของหิมะ มีงาหงาย มีวงเป็นลอนกวัดแกว่งสวยงาม มีศิระสีแดงเข้ม มีการก้าวเดินที่งดงาม และมีลำตัวทุกส่วนไร้อาหน่า กำลังเดินเข้าสู่ครมภ์ของเรา”

(สำเนียง เลื่อมใส, 2557, น.10)

3.4 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์นิทานกถา

คัมภีร์นิทานกถา เป็นคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติที่ถูกรจนาขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 10-11 โดยเป็นคัมภีร์ที่รจนาในลังกาและอาจรจนาด้วยพระภิกษุชาวลังการูปหนึ่งแต่ไม่ปรากฏนาม (วิไลรัตน์ ยั่งรอด, 2552, น. 7) ดังนั้น คัมภีร์นี้จึงเป็นคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติที่รจนาในภายหลังที่พระมหินทรเถระนำพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทมาประดิษฐานยังลังกาในสมัยพระเจ้าท้าวหนามปียะติสสะ แสดงว่าคัมภีร์นิทานกถาเป็นคัมภีร์พุทธรูปประวัติในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทเล่มแรก (หากไม่นับพระไตรปิฎก) ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาก่อนสมัยพระพุทธโฆษาจารย์แปลอรุณกถา ซึ่งคัมภีร์นิทานกถาได้กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาดังนี้

“เล่าไว้ว่า ท้าวมหาธา 4 พระองค์ ทรงยกพระนางไปพร้อมกับพระที่บรรทม พาเข้าไปยังป่าดิมพานต์ แล้วทรงวางลงบนพื้นศิลา (กว้างยาว) 60 โยชน์ ภายใต้อันรังสูง 100 โยชน์ แล้วต่างก็ประทับยืนอยู่ ณ ส่วนหนึ่ง ขณะนั้น พระเทวีทั้ง 4 ของท้าวมหาธา 4 พระองค์นั้นก็เสด็จมาทรงนำพระนางไปยังสระอินดาต ให้พระนางโสรงสงพระวรกายเพื่อขจัดมลทินของมนุษย์ แล้วให้พระนางนุ่งห่มผ้าทิพ ให้ลูบไล้ด้วยเครื่องหอมทิพ ให้ประดับดอกไม้ทิพ ณ ที่ไม่ไกลจากนั้นมีภูเขาเงินอยู่ลูกหนึ่ง ภายใตภูเขาเงินนั้นมีวิมานทอง จึงปลาดพระที่บรรทมทิพโดยให้ทางด้านตะวันออกสูงชันนิดหน่อยแล้วให้พระนางประทับบรรทมเหนือพระที่นั่ง ลำดับนั้นพระโพรสิสตร์เป็นพญาช้างเผือกสูงประเสริฐ ท้องเที่ยวไปในภูเขาทองอีกลูกหนึ่ง ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลภูเขาเงินนั้น แล้วลงจากภูเขาทองขึ้นไปบนภูเขาเงิน มาจากทิศเหนือ เองวงซึ่งมีสีเหมือนทองคำจับดอกปทุมมา บันลือโกญจนาทเข้ามาสวมานทอง ทำประทักษ์ 3 รอบแล้วทำประหนึ่งชำแรกพระปรีศรีเบื้องขวา (ของพระนาง) เข้าไปในพระครรภ์ พระโพรสิสตร์ถือปฏิสนธิ ใน (วันเพ็ญ) อุตตราสาพหนักษัตริ (เดือน 8) ด้วยวิธีดังกล่าวนี้”

(ธนิต อยู่โพธิ์, 2530, น. 79)

เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธรูปประวัติเป็นคัมภีร์แรกเพราะคัมภีร์พุทธรูปประวัติรจนาขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-8 จึงมีแนวโน้มว่าเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทมีอิทธิพลมาจากคัมภีร์พุทธรูปประวัติของพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท ส่วนคัมภีร์ลิลิตวิสตะถึงจะเป็นคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติที่รจนาในระยะเวลาใกล้เคียงกับคัมภีร์พุทธรูปประวัติและคัมภีร์มหาวิสตะก็ตามแต่กลับไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ซึ่งมีที่มาถึงสาเหตุที่แน่ชัดว่าเหตุใดคัมภีร์ลิลิตวิสตะจึงไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา แต่พอสันนิษฐานเป็นเบื้องต้นได้ว่า ผู้รจนาคัมภีร์ลิลิตวิสตะอาจไม่รู้จักรวามิภวัตรนิทานของพระนางสิริมหามายาก็เป็นได้ เนื่องจากคัมภีร์ลิลิตวิสตะเป็นคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท

แต่สำหรับคัมภีร์นิทานกถาเป็นคัมภีร์พระพุทธประวัติในพระพุทธศาสนาเถรวาทกลับมีการกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา โดยมีระยะห่างจากช่วงที่รจนาคัมภีร์พุทธจริตมากพอสมควร โดยเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์นิทานกถากลับมีความสอดคล้องกับความฝันของพระนางสิริมหามายาในพระอรธกถา ซึ่งเมื่อเทียบเคียงช่วงระยะเวลาของการรจนาคัมภีร์นิทานกถากับพระอรธกถาแปลของพระพุทธโฆษาจารย์แล้วพบว่า มีช่วงสมัยเดียวกับพระพุทธโฆษาจารย์แปลพระอรธกถาซึ่งอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-17 (พินันท์ เฟิงผลา, 2549, น. 113) ดังนั้นเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในพระอรธกถาอาจได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์นิทานกถาซึ่งรจนาขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 10-11 (วิไลรัตน์ ยंत्रอด, 2552, น. 7) เนื่องจากเป็นคัมภีร์พุทธประวัติที่เกิดขึ้นในลังกา

4. เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์พระพุทธประวัติหลังสมัยพระพุทธโฆษาจารย์แปลพระอรธกถา

หลังจากพระพุทธโฆษาจารย์แปลพระอรธกถาจากภาษาสิงหลเป็นภาษามคธ (บาลี) ขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-17 แล้ว ได้เกิดการรจนาคัมภีร์พระพุทธประวัติขึ้นอีก 2 คัมภีร์ในลังกา คือ คัมภีร์ชินาลังการและคัมภีร์ชินจริต จากการศึกษาพบว่าคัมภีร์พระพุทธประวัติทั้งสองคัมภีร์นี้รจนาขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน โดยคัมภีร์พระพุทธประวัติทั้งสองคัมภีร์นี้ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาดังนี้

4.1 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์ชินาลังการ

คัมภีร์ชินาลังการ เป็นคัมภีร์พุทธประวัติที่รจนาขึ้นหลังสมัยพระพุทธโฆษาจารย์แปลพระอรธกถา คือช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 โดยพระพุทธรักขิต ภิกษุชาวลังกา (วิไลรัตน์ ยंत्रอด, 2552, น. 7) จากการศึกษาคัมภีร์ชินาลังการพบว่า คัมภีร์นี้เป็นคัมภีร์พระพุทธประวัติในสมัยหลังพระพุทธโฆษาจารย์แปลพระอรธกถาที่ไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นเหตุใด คัมภีร์พระพุทธประวัติคัมภีร์แรกในสมัยหลังพระพุทธโฆษาจารย์แปลพระอรธกถาจึงไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่า พระพุทธรักขิตผู้รจนาคัมภีร์ชินาลังการอาจไม่ยอมรับอิทธิพลเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาจากพระอรธกถาและคัมภีร์นิทานกถาก็เป็นได้

4.2 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์ชินจริต

คัมภีร์ชินจริต เป็นคัมภีร์พระพุทธประวัติที่รจนาขึ้นหลังสมัยพระพุทธโฆษาจารย์แปลพระอรธกถา คือช่วงพุทธศตวรรษ 19 โดยพระเมธังกร ภิกษุชาวลังกา (วิไลรัตน์ ยंत्रอด, 2552, น. 7) มีชีวิตอยู่ร่วมรัชสมัยของพระเจ้ากัวเนกพาหุที่ 1 (Malaisekera ใน อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, 2546, น. 80) ซึ่งเป็นคัมภีร์พระพุทธประวัติเล่มแรกในช่วงสมัยหลังพระพุทธโฆษาจารย์แปลพระอรธกถาที่กล่าวถึง

เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา จึงสันนิษฐานว่า คัมภีร์ชินจิตคงเป็นคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติที่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์นิทานกถาและพระอรธกถาของพระพุทธรโฆษาจารย์คัมภีร์ชินจิตได้กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไว้ดังนี้

“พระโพธิสัตว์ผู้มีปัญญาสุขุม ได้ก้าวล่วงสู่พระครรภ์ของพระนางสิริมหามายาราชธิดา ผู้มีพระโอรสผู้แดงดังผลด่าลิงสุก มีพระเนตรงามฉายดังดอกอุบลแย้มบาน มีพระขนงโค้งดังคันศรขององค์อมรินทร์ มีพระพักตร์งามผุดผ่องดังดวงจันทร์วันเพ็ญที่ปราศจากเมฆหมอก มีพระถันทั้งสองงอกกับอกหงส์ทอง มีพระบาทงามดังรูปกลับบัว มีพระกรกลมกลึงอ่อนช้อยดุจเครือวัลย์ มีพระฉวีวรรณผุดผ่องเป็นสีทอง พระวรกายงามประดุจประดับด้วยวิภูลิตาลังการ พระราชหฤทัยเปี่ยมด้วยคุณธรรมเป็นนอกประการมีศีลคุณเป็นต้น ทรงสุบินเห็นพญาช้างเผือกสีวานวลตั้งดวงจันทร์ ไซ้วงรวบจับกำดอกปุดตริกที่งามยิ่ง ปราศจากมลทินโทษ นำชวชนมราวกับสายสร้อยที่ทำด้วยเงินและแก้วเพทาย”

(วาสน์ มุขยานุวงศ์, 2531, น. 209)

ดังนั้น คัมภีร์ชินจิตเป็นพระพุทธรูปประวัติเล่มเดียวที่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา แล้วมีความเป็นวรรณคดีศาสนาชั้นเยี่ยมที่มีภาษาที่งดงามในด้านการอุปมาเปรียบเทียบ แต่การกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์นิทานกถาและพระอรธกถาของพระพุทธรโฆษาจารย์หรือแม้กระทั่งคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติที่รจนาขึ้นก่อนหน้า (พุทธรูปประวัติ และมหาวิสุต) ตามความเป็นจริงแล้วคัมภีร์นิทานกถาน่าจะมีอิทธิพลต่อคัมภีร์ชินจิต เพราะคัมภีร์นิทานกถารจนาขึ้นในลังกาเช่นเดียวกัน แต่เมื่อศึกษาอย่างถี่ถ้วนแล้วกลับไม่เป็นเช่นนั้น เนื่องจากเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์ชินจิตมีการบรรยายถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไม่เหมือนในคัมภีร์นิทานกถาแล้วยังเป็นการบรรยายเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาที่มีเนื้อหาที่กระชับ โดยกล่าวเพียงว่า ช้างเผือกได้เข้าสู่พระครรภ์ของพระนางเท่านั้น ไม่ได้บรรยายถึงท้าวจตุโลกบาลนำพระนางสิริมหามายาไปยังป่าหิมพานต์และอื่นๆ เหมือนในคัมภีร์นิทานกถา

5. เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติที่รจนาขึ้นในประเทศไทย

สำหรับการรับรู้เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทจะนิยมรับรู้จากพระอรธกถาและคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติที่รจนาในลังกา ซึ่งถ้าชาวพุทธไทยยึดพระไตรปิฎกเป็นหลักคงไม่เกิดการรับรู้เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธรูปประวัติก็เป็นได้และผลสะท้อนถึงทรรศนะนี้แสดงออกผ่านคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติที่รจนาขึ้นในประเทศไทย โดยคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติที่รจนาขึ้นในประเทศไทยเหล่านี้ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไว้ดังนี้

5.1 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์สัมภารวิปาก

คัมภีร์สัมภารวิปาก เป็นคัมภีร์พระพุทธประวัติที่สันนิษฐานว่าเป็นคัมภีร์พุทธประวัติแรกที่ถูกรจนาขึ้นในประเทศไทย เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 19 สันนิษฐานว่าคัมภีร์นี้รจนาขึ้นที่เชียงใหม่ (สุภาพรณ ฌ บางช้าง, 2533, น. 513) แต่อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (2546, น. 84) เสนอแย้งว่า คัมภีร์สัมภารวิปากไม่น่ารจนาขึ้นในล้านนา เพราะต้นฉบับโบราณที่พบล้วนแต่จารเป็นอักษรขอมทั้งสิ้น ซึ่งไม่พบคัมภีร์นี้จารด้วยอักษรธรรม (อักษรล้านนา) และไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้ใดเป็นผู้รจนาคัมภีร์นี้ จากการศึกษาคัมภีร์สัมภารวิปากพบว่า คัมภีร์นี้กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไว้ดังนี้

"เมื่อเวลาอดีตกาลสมัยทรงพระบรมทนต์หลับไป ครั้นเวลาปัจจุสมัย สุบินิ อทสฺ สมเด็จพระนางเจ้ากัทรพระสุบินิ นิมิตฺว่า มีท้าวจตุโลกบาลมหาราชทั้ง 4 คือ ท้าวธตรฐ วิรูปหก วิรูปักษ์ กุเวรราช เสด็จพาภักนมายกพระแท่นบรมทนต์ขึ้นแล้วก็อัญเชิญพระแม่เจ้าไปทั้งพระแท่น ครั้นถึงประเทศทิมพานต์ แล้วเชิญประทับลงเหนือพื้นมโนศิลาอาสน์อันกว้างได้ 60 โยชน์ ณ ภายใต้วรรณมหาศาลราชพยุภารังใหญ่อันสูงได้ 100 โยชน์ แล้วท้าวโลกบาลทั้ง 4 ก็ถอยออกไปประดิษฐานอยู่ในที่ควรข้างหนึ่ง จึงมีนางเทพอัปสรที่เป็นอัครมเหสี แห่งท้าวโลกบาลทั้ง 4 เข้ามาสู่สำนักพระราชเทวี แล้วก็อัญเชิญสมเด็จพระราชเทวีไปสู่สระโหนดตสระศรี ให้พระราชเทวีชำระสระสงพระองค์ ในทักที่สมเด็จพระพุทธเจ้าทั้งปวงเคยลงสรลงอุก ยังพระราชเทวีให้ชำระมลทินให้สิ้น แล้วก็เฝ้าพระภูษาทิพย์มาถวายให้ทรงผลัด แล้วทรงทนต์พวงทิพย์มูมา ให้ลูบไล้ด้วยทิพย์สุคนธ์หอมฟุ้งตลบอบพระองค์ ในพระสุบินิที่ทรงเห็นนั้นว่ามีภูษาเงินงามดั่งทรงพระพักตร์ ณ ภายใต้อัญญาเงินนั้น มีวิมานทองอันหนึ่ง นางฟ้าทั้งหลายชวนกันมาตักแต่งซึ่งทิพย์ไสยาสน์ ป้ายพระเศียรไปปราจีนทิศแล้วอัญเชิญสมเด็จพระราชเทวี ให้บรมทนต์เหนือทิพย์สิริไสยาสน์นั้น ในพระสุบินินั้นเห็นว่า มีพญาคชชาติในยบัจจยาคเชือกหนึ่งงามหาที่สุดมิได้ ขาวล้วนทั้งกายดูราวจะยอดเขาไกรลาส อันได้ด้วยเงินยวงมีกระพวงเศียรและงาทั้ง 2 นั้นแล้วด้วยแก้ววิเชียร มีวงงามอย่างประหนึ่งพวงเพชรรัตน งามชมรมกลมดั่งฝักรัตนกำพล มีใบหูตมณฑลชวลชินี ปลายหางดั่งภูจามรี เล็บเท้าทั้งสี่งามดั่งตรวดด้วยน้ำครั่งมีวงประจงจับซึ่งสุวรรณ ปทุมมา เหาะลอยเลื่อนลงมาจากลิบเมฆ แล้วลงประดิษฐานยี่น ณ ยอดหิรัญบรรพต กระทำโกญจนาทีกักก้อง แล้วเข้ามาในวิมานทอง กระทำประทักษิณพระราชเทวีเวียนวาระ 3 รอบแล้วก็แหงท่าลยพระอุระประเทศ โดยทักษิณปรศรีบ็องขวาแห่งพระราชเทวี แล้วก็ประเวสน์สู่ภายใต้อัญญาเงินโดยสวัสดิ์"

(นาคะประทีป, 2471, น. 317-321)

5.2 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์สัมปินทิตมทานิทาน

คัมภีร์สัมปินทิตมทานิทาน เป็นคัมภีร์พระพุทธประวัติและพระอรธกถาของคัมภีร์โสดกถิกิมทานิ (สุภาพรณ ฌ บางช้าง, 2533, น.154) คัมภีร์สัมปินทิตมทานิทานรจนาขึ้นที่เชียงใหม่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 (สุภาพรณ ฌ บางช้าง, 2533, น. 513) แต่ลิขิต ลิขิตานนท์ (1969, p. 298) ในอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, 2546, น. 86) เสนอความเห็นแย้งว่า คัมภีร์สัมปินทิตมทานิทานคงรจนาขึ้นที่กรุงศรีอยุธยาในช่วงตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 22 ซึ่งความเห็นของลิขิต ลิขิตานนท์มีความเชื่อถือเพราะเนื่องจากคัมภีร์โบราณทั้งหมดที่พบจารด้วยอักษรขอมโดยส่วนมากคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทที่แต่งในกรุงศรีอยุธยาหรือบริเวณภาคกลางจะนิยมจารด้วยอักษรขอม และไม่ทราบว่ามีผู้ใดเป็นผู้รจนาคัมภีร์นี้

ส่วนการศึกษาคัมภีร์สัมปณฑิตมหานิทาน (มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ, ม.ป.ป., น. 124-125) พบว่า คัมภีร์นี้มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไว้เช่นกัน แต่เนื่องจากคัมภีร์พุทธประวัตินี้ยังไม่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย ทางมูลนิธิภูมิพลโลกิขุได้ปริวรรตจากอักษรบาลีขอมมาเป็นอักษรบาลีไทย และยังไม่ได้แปลเรียบเรียงเป็นภาษาไทยเพื่อเผยแพร่ด้วย เนื่องจากผู้ศึกษาไม่ชำนาญทางด้านภาษาบาลีจึงได้ขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการของมูลนิธิภูมิพลโลกิขุช่วยตรวจหาส่วนที่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์สัมปณฑิตมหานิทาน ซึ่งพบว่า การกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาอย่างสอดคล้องกับคัมภีร์นิทานกถาและพระอรธกถา

5.3 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์พุทธานุประวัติ

คัมภีร์พุทธานุประวัติ เป็นคัมภีร์พระพุทธประวัติที่สันนิษฐานว่า ราชอาณาจักรหลังคัมภีร์สัมปณฑิตมหานิทาน ซึ่งคัมภีร์พุทธานุประวัติทรงงานขึ้นในกรุงศรีอยุธยาช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 (สุภาพรณ ณ บางช้าง, 2533, น. 513) และไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้ใดเป็นผู้รจนาคัมภีร์นี้ การศึกษาคัมภีร์พุทธานุประวัติ (มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ, ม.ป.ป., น. 15-16) พบว่าได้กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาแต่เนื่องจากคัมภีร์พุทธประวัตินี้ยังไม่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งทางมูลนิธิภูมิพลโลกิขุได้ปริวรรตจากอักษรบาลีขอมมาเป็นอักษรบาลีไทย และยังไม่ได้แปลเรียบเรียงเป็นภาษาไทยเพื่อการเผยแพร่ด้วย เนื่องจากผู้ศึกษาไม่ชำนาญทางด้านภาษาบาลีจึงได้ขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการของมูลนิธิภูมิพลโลกิขุช่วยตรวจหาตำแหน่งที่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา พบว่า การกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาสอดคล้องกับคัมภีร์นิทานกถาและพระอรธกถาเช่นเดียวกับคัมภีร์สัมปณฑิตมหานิทาน

5.4 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (ล้านนา)

คัมภีร์ปฐมสมโพธิ (ล้านนา) เป็นคัมภีร์พุทธประวัติที่สันนิษฐานว่า ราชอาณาจักรร่วมสมัยกับคัมภีร์พุทธานุประวัติ ซึ่งคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (ล้านนา) ราชอาณาจักรที่เชียงใหม่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 (สุภาพรณ ณ บางช้าง, 2533, น.513) และไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้ใดเป็นผู้รจนาคัมภีร์นี้ การศึกษาคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (ล้านนา) พบว่าคัมภีร์นี้ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไว้ดังนี้

“คิเข้าไฟอยู่ในห้องที่อันมีสระแล้วคินอนเหนือแท่นแก้วอันมีสระอันงามยิ่งนัก คิลงสูอันหลับแล้ว คิฝันเห็นบุพพนิมิตรอัน 1 ฝันว่า ท้ายจุลโลกบาลทั้ง 4 ตนนั้นยกเอานางราชเทวีนั่งกับของอันนางนอนนั้น เอาไฟไว้ได้เค้าไม้รังต้นไทรอันสูงได้ร้อยโชนะเอาไว้เหนือหิน มโนสิลาบาตร แล้วคิยืนอยู่ที่นั่งแล

ในกาลนั้นยังมีเทพดาทั้งหลายอันเป็นปาทปริจาริกา แห่งพระยาทั้งสี่มาแล้ว คียกเอานางราชเทวีไปสู่ม่าน้ำชื่อว่า โอนัตตสระแล้ว คิที่อาบองค์สงเกศเพื่อชำระเสียยังมลมูลกินแห่งตน คันเสียแล้วก็ไล่หายังคันระอันเป็นทิพแล้วคิประทับตนนางราชเทวีด้วยดอกไม้ทิพทั้งหลายแล้ว พร้อมทั้งมียอดเงินอัน 1 คิมิที่ปีไกล แต่โอนัตตสระอันนั้นแล ยังมีวิมานทองคำหลัง 1 ในคอยเงินที่อันนั้นแล เทวดาททั้งหลายผู้หนึ่งคิที่อนางนอนเหนืออาสนาทิพ อันมีในวิมานคำหลังนั้น ทือเป็นหัวเมืองเบื้องวันออกแล นางคินอนอยู่หั้นแล

ออกโพรสโต เสด็จออกหาหา ในกาลนั้นพระบรมโพรสโตเจ้านั้นเป็นตั้งข้างเผือกตัว 1 แล้วลงมาแต่ดอยคำ อันมีแต่ที่ไปไกล แต่ดอยเงินอันนั้นไปไกล แต่ดอยเงินอันนั้นเท่าใด ค้างมาแต่ที่สะท้อนเหนือแล้ว ก็ถือเอาดอกบัวดวงนั้นอันบานงามแล้วประกอบด้วยคันธระอันหอมด้วยวงแหงนตงมีวันณะเป็นตั้งลาดเงินนั้น มีงาอันงามตั้งคำอันได้แต่ร้อยเท่านั้นแล คือร้องสระเศเรียนมากนั้ก เปนประดุจตั้งเสียงแห่งนกเขียนนั้นแล้ว ก็เข้ามาสูวิมานคำที่นั้น คีบทักษิณ ซึ่งที่นอนนางราชเทวีสามรอบแล้ว เปนตั้งเข้ามาใกล้ตงนางราชเทวี ด้านกล้ำขวานั้นก็มีวันนั้นแล”

(ป่าเพ็ญ ะวีน, 2535, น. 5 การสะกดคงตามต้นฉบับ)

5.5 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์ชินมหานิทาน

คัมภีร์ชินมหานิทาน เป็นคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติที่สันนิษฐานว่า รจนาขึ้นร่วมสมัยกับคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (ล้านนา) หรือหลังสมัยคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (ล้านนา) เล็กน้อย เพราะคาดว่าคัมภีร์ชินมหานิทานอาจรจนาขึ้นที่เชียงใหม่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 (สุภาพรณ ฒ บางช้าง, 2533, น. 513) ซึ่งเหตุที่สุภาพรณสันนิษฐานว่าคัมภีร์ชินมหานิทานรจนาที่เชียงใหม่ เนื่องจากปรากฏคำว่า “มลานภาษาสุสา” ซึ่งหมายถึง “ภาษามลาน” สุภาพรณตีความว่า คงเป็นภาษาล้านนาและมีความเห็นที่สอดคล้องกับความเห็นของประเสริฐ ฒ นครว่า “มลาน” มาจาก “มาน” หมายถึง “พม่า” ซึ่งขณะนั้นเชียงใหม่ตกเป็นประเทศราชของพม่า จึงได้รับอิทธิพลทางด้านภาษามาจากพม่าด้วยส่วนหนึ่ง ดังนั้นจึงทำให้ความเห็นของประเสริฐ ฒ นครสามารถสนับสนุนความเห็นของสุภาพรณได้เป็นอย่างดี แต่สำหรับ Oskar von Hinuber กลับมองว่าความเห็นของสุภาพรณ ฒ บางช้าง และประเสริฐ ฒ นคร เป็นความเห็นที่ด่วนสรุปเกินไป การสรุปว่า “มลานภาษา” เป็นภาษาล้านนานั้น ยังไม่สามารถเชื่อถือได้ เพราะยังไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่า คัมภีร์ชินมหานิทานจารด้วยภาษาล้านนา (Oskar von Hinuber ในอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, 2546, น. 88) ดังนั้นจึงยังสรุปไม่ได้ว่า คัมภีร์ชินมหานิทานนี้รจนาขึ้นที่เชียงใหม่ เนื่องจากคัมภีร์ชินมหานิทานจารด้วยอักษรขอม ซึ่งอักษรขอมเป็นอักษรที่นิยมใช้จารคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในสวนภาคกลาง จึงสันนิษฐานว่า คงเป็นบริเวณกรุงศรีอยุธยา ส่วนผู้รจนาจึงเป็นนักปราชญ์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา (สุภาพรณ ฒ บางช้าง, 2533, น.178) จากการศึกษาคัมภีร์ชินมหานิทานพบว่ากล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไว้ดังนี้

“ในเวลาใกล้รุ่งได้ ทรงพระสุบินนิมิต พระสุบินนิมิตมีอย่างนี้ว่า มีท้าวมหาราชทั้ง 4 มาอุ้มเอาพระเทวีพร้อมทั้งที่บรรทมนั้นเอง นำไปสู่สระโอดดาตวางไว้ข้างหนึ่ง ลำดับนั้น พระเทวีของท้าวมหาราชเหล่านั้นพากันเสด็จมาให้พระนางสงฆานาเพื่อกำจัดมลทินของมนุษย์แล้วให้หนึ่งผ้าทิพย์ ลูบไล้ด้วยของหอมทิพย์ ประดับดอกไม้ทิพย์แล้วให้บรรทมหันพระเศียรไปทางทิศตะวันออกในวิมานทองอันมีอยู่ภายในภูเขาเงินใกล้สระโอดดาตนั้น ใกล้ภูเขาเงินนั้นมีภูเขาทองลูกหนึ่ง ที่ภูเขาทองนั้นมีช้างเผือกเชือกหนึ่ง ทองเที่ยวเรียกไป ลงจากภูเขาทองขึ้นภูเขาเงินมาทางด้านทิศเหนือเข้าไปสูวิมานทอง กระทำประทักษิณ (เวียนขวา) ช้างแรกเข้าสู่พระนครวังของพระเทวีทางข้างเบื้องขวา พระเทวีได้ทรงพระสุบินนิมิตนี้”

(หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2530, น. 40-41)

5.6 เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (รัตนโกสินทร์)

คัมภีร์ปฐมสมโพธิ (รัตนโกสินทร์) เป็นคัมภีร์พุทธประวัติที่รจนาขึ้นโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส โดยการรจนาคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (รัตนโกสินทร์) นี้มีขึ้นเนื่องจากเป็นพระราชประสงค์แห่งสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) พระองค์ทรงมีรับสั่งให้กรมหมื่นไกรสรวิชิต กราบอาราธนากรมหมื่นนุชิตชิโนรสให้ตกแต่งคัมภีร์นี้ (สุภาพรณ ฒ บางช้าง, 2533, น.159) แสดงให้เห็นว่าคัมภีร์ปฐมสมโพธิมีมาก่อนสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสรจนาคัมภีร์นี้ ดังที่เชื่อกันว่าคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (ล้านนา) เป็นต้นคำของคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (รัตนโกสินทร์) (สุภาพรณ ฒ บางช้าง, 2533, น.170) รวมทั้งคัมภีร์ปฐมสมโพธิที่พบในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น พม่า ลาว กัมพูชา ยอร์ช เซเดส์ (2542, น. 89) เสนอความเห็นว่าการรับรู้พระพุทธประวัติในประเทศสยาม (ไทย) ลาว และกัมพูชา มาจากคัมภีร์ปฐมสมโพธิเป็นหลัก อลาบาสเตอร์ (Alabaster) ได้อาศัยข้อมูลจากคัมภีร์นี้เพื่อเขียนหนังสือเกี่ยวกับพุทธประวัติโดยตั้งชื่อว่า “The Wheel of the Law” (ธรรมจักร) หลักฐานยืนยันถึงอิทธิพลของการรับรู้พุทธประวัติจากคัมภีร์ปฐมสมโพธิที่สำคัญคือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์และวิหารในประเทศสยาม ลาว และกัมพูชา ในคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (รัตนโกสินทร์) ปรากฏการกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาไว้ดังนี้

“ในเพลาราตรีปัจจุสมัยทรงพระสุบินนิมิตว่า ท้าวจาดุมหาราชทั้ง 4 มากยกพระองค์ไป กับทั้งพระแท่นสิริสนม บัลลังก์นำไปสู่ป่าพระหิมพานต์ ประดิษฐานไว้ ณ เบื้องบนพื้นแผ่นดินโนศลาอันใหญ่ได้ 60 โยชน์ ภายใต้มังกรใหญ่ต้นหนึ่งอันสูงถึง 100 โยชน์แล้วมีนางเทพธิดาทั้งหลายมาเชิญเสด็จไปทรงน้ำโนศลาดระโนทาอันเป็นที่ลงสรแห่งพระพุทธรมาตา เพื่อจะชำระล้างเสียให้สิ้นมลทินแห่งมนุษย์ แล้วให้ทรงผลัดด้วยผ้าทิพย์ ลูบไล้ด้วยเครื่องสุคนธวิเลปนอันเป็นทิพย์ แล้วประดับพระกายด้วยทิพย์บุปผชาติ แลในทีใกล้ระโนศนั้นมีภูเขาเงิน เขาหนึ่ง และมีวิมานทองสถิตอยู่บนเขานั้น จึงเชิญเสด็จขึ้นสู่ภายในกนกวิมาน ให้บรรทมบายพระเศียรไปฝ่ายปาจีนทิศ แลในทีใกล้วิมานบรรพตนั้นมีสุวรรณคีรีอันหนึ่ง แลมีเศวตหัตถิข้างหนึ่งเที่ยวอยู่บนภูเขาทองนั้นแล้วลงมาจากกาญจนบรรพตขึ้นมาบนไทรยุดีร์โดยอุดรทิศ ชูซึ่งวงอันจับบุณฑริกปทุมชาติสีขาวพื้งบานใหม่ มีเสาวคนธ์หอมพุ้งคลบ แล้วร้องโกลัญจนาทเข้ามาภายในกนกวิมาน แล้วกระทำอุทรประเทศ ฝ่ายทักษิณปรคีร์แห่งพระราชเทวี พอบรรทมตื่นขึ้นแลขณะเมื่อทรงพระสุบินนั้น พอพระมหาสัตว์เสด็จลงมาสู่ปฏิสนธิในเพลาลพลวปัจจุสมัยได้อุตราชาณนักขัตฤกษ์”

(สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส, ม.ป.ป., น. 80-81)

จากการศึกษาเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในคัมภีร์พระพุทธประวัติที่รจนาขึ้นในไทยพบว่า มีการรจนาคัมภีร์พระพุทธประวัติมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาราวพุทธศตวรรษที่ 19-22 คัมภีร์เหล่านี้ในประเทศไทยสมัยกรุงศรีอยุธยามักสันนิษฐานว่า เป็นคัมภีร์พระพุทธประวัติที่รจนาขึ้นที่ล้านนาหรือเชียงใหม่ เช่น คัมภีร์สัมภารวีกา คัมภีร์สัมปิตติมหานิทาน คัมภีร์ปฐมสมโพธิ (ล้านนา) และคัมภีร์ชินมหานิทาน ส่วนคัมภีร์พุทธธานุประวัติสันนิษฐานว่ารจนาขึ้นที่กรุงศรีอยุธยา และต่อมาคัมภีร์พระพุทธประวัติที่รจนาขึ้นเป็นคัมภีร์สุดท้าย คือคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (รัตนโกสินทร์) ซึ่งรจนาขึ้นที่กรุงรัตนโกสินทร์หรือกรุงเทพมหานครในช่วงรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยสมเด็จพระ

มหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส จากการศึกษาเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาใน คัมภีร์พระพุทธประวัติที่รจนาขึ้นในประเทศไทยพบว่า คัมภีร์พระพุทธประวัติเหล่านี้ได้รับอิทธิพล เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในพระอรรถกถาและคัมภีร์นิทานกถาเป็นหลัก

6. สรุปและอภิปรายผล

เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาอาจถูกแต่งขึ้นโดยพระอัครโฆษ เพราะเนื่องจากหลักฐานเท่าที่ปรากฏในปัจจุบันคือคัมภีร์พุทธจริต ซึ่งเป็นคัมภีร์พระพุทธประวัติเล่มแรกที่มีกรกล่าวถึง เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ต่อมาจึงปรากฏในคัมภีร์มหาวัสสุ ซึ่งเป็นคัมภีร์พุทธประวัติในพระพุทธศาสนาหายานเช่นเดียวกับคัมภีร์พุทธจริต จากนั้นมาปรากฏในคัมภีร์นิทานกถาซึ่งเป็นคัมภีร์พระพุทธประวัติพุทธศาสนาเถรวาทที่รจนาขึ้นในลังกา โดยสันนิษฐานว่าอาจรจนาขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการแปลพระอรรถกถาของพระพุทธโฆษาจารย์จึงมีความเป็นไปได้ว่าเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในอรรถกถาของพระพุทธโฆษาจารย์อาจได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์นิทานกถา ส่วนคัมภีร์พุทธประวัติรุ่นหลังที่รจนาขึ้นในลังกา เช่น คัมภีร์ชินจิตกัมมีการกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ต่อมาได้เกิดการรจนาคัมภีร์พุทธประวัติขึ้นในประเทศไทยเนื่องจากพระพุทธศาสนาเถรวาทจากลังกาได้เผยแพร่มาถึงประเทศไทย จึงเกิดคัมภีร์สัมภราวีกา คัมภีร์สัมพันธนิทานนิทาน คัมภีร์ปฐมสมโพธิ (ล้านนา) คัมภีร์พุทธธานุประวัติ คัมภีร์ชินมหานิทาน และคัมภีร์ปฐมสมโพธิ (รัตนโกสินทร์) ขึ้นมาตามลำดับ คัมภีร์พระพุทธประวัติที่รจนาขึ้นในประเทศไทยเหล่านี้ล้วนกล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาทั้งสิ้น ดังนั้นจึงเท่ากับเป็นการบ่งบอกว่า การรับรู้เหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาของชาวพุทธไทยรับอิทธิพลมาจากพระอรรถกถาและคัมภีร์พระพุทธประวัติที่รจนาในลังกา คือคัมภีร์นิทานกถาและคัมภีร์ชินจิตกัมได้มาจากการศึกษาพระไตรปิฎก

แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อสงสัยที่ว่า หากพระอัครโฆษไม่ได้จินตนาการเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาขึ้นมา แล้วท่านไปนำข้อมูลหรือเค้าของเหตุการณ์นี้มาจากแหล่งข้อมูลใด จึงเกิดการตั้งข้อสมมติฐานขึ้นอีกว่า อาจมีความเป็นไปได้ว่า พระอัครโฆษอาจนำเหตุการณ์ความฝันในวรรณกรรมศาสนาพราหมณ์มาเป็นต้นแบบในการจินตนาการของเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา เพราะวรรณกรรมศาสนาพราหมณ์เหล่านี้รจนาขึ้นก่อนคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาหรือถูกบอกเล่าเป็นมุขปาฐะมาก่อนพระพุทธศาสนาจักอุปติในประเทศอินเดีย แต่สำหรับการเสนอความเห็นเหล่านี้ของผู้ศึกษายังเป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ยังไม่พบหลักฐานว่า พระอัครโฆษนำเหตุการณ์ความฝันในวรรณกรรมศาสนาพราหมณ์เรื่องใดมาเป็นต้นแบบของเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา ดังนั้นจึงสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาประเด็นนี้ต่อเพื่อให้ทราบถึงที่มาของข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาต่อไป แต่อย่างน้อยก็ทราบแน่ชัดว่าเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายาในการรับรู้ของชาวพุทธไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์นอกพระไตรปิฎก ซึ่งเท่ากับเป็นการพิจารณาสำหรับชาวพุทธไทยว่า บางเหตุการณ์ในพระพุทธประวัติอาจไม่ได้มีขึ้นจริงโดยสามารถวัดเกณฑ์ได้จากพระไตรปิฎก และยังคงพบว่ามีเหตุการณ์ในพระพุทธ

ประวัติหลายเหตุการณ์ที่ไม่ตรงกับพระไตรปิฎกหรืออาจจะไม่มีเลยก็ได้ สังเกตได้จากคัมภีร์พระพุทธประวัติบางคัมภีร์ที่ไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของพระนางสิริมหามายา เป็นเสมือนหลักฐานที่ช่วยยืนยันได้ว่า เหตุการณ์นี้อาจไม่ได้เกิดขึ้นหรือไม่มีอยู่จริงก็เป็นได้.

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2530). *ชินมหานิทาน*. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธานุปริวัตต์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ. (ม.ป.ป.). *สัมปิณฑิมหา นิทาน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- นาคะประทีป. (2471). *สัมภารวิพาก*. กรุงเทพฯ: ส.ธรรมภักดี.
- บำเพ็ญ ระวิน. (2535). *ปฐมสมโพธิสำนวนสำเนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ประหยัด นิชานนท์. (2542). *พุทธประวัติฉบับอินโดจีน: ปฐมสมโพธิ. ยอร์ช เซเดส์กับตะวันออก ศึกษา*(น. 87-97). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- พัฒน เพ็งผลา. (2549). *ประวัติวรรณคดีบาลี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พุทธโฆสะ,พระ. (2529). *นิทานกถา แปลโดย ธนิต อยู่โพธิ์*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- พุทธจักรกิตตะ,พระ. (2552). *ชินาลังการ: คัมภีร์แสดงเครื่องประดับพระชินเจ้า แปลโดยพระธัมมานันท์ มหาเถระ*. กรุงเทพฯ: องค์การพุทธศาสนาโลกสัมพันธ์แห่งโลก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535).*พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย เล่มที่14*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525).*พระสูตรและอรรถกถาแปล เล่มที่35 และ70*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วาสน์ มุขยานวงศ์. (2531). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ชินจริต*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- วิไลรัตน์ ยंत्रอด. (2542). *ดูรู้พุทธประวัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มีวเซียมพลัส.
- สมเด็จพระพรหมญาณโชติชินโรส. (ม.ป.ป.).*พระปฐมสมโพธิกถา*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียงจงเจริญ.
- สำเนียง เลื่อมใส. (2557). *มหาวิสต์อวทาน เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสันสกฤตศึกษา ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2533). *วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสูตรต้นตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- แสง มนวิฑูร. (2512-2514). *คัมภีร์ลลิตวิสตร*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. (2546). *ปฐมสมโพธิภาษาไทยฉบับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส: ความสัมพันธ์ด้านสารัตถะกับวรรณกรรมพุทธประวัติอื่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัศวโฆษ,พระ. (2523). *มหากาพย์พุทธจริต แปลโดย กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาลัย*. พระนคร: โรงพิมพ์ลายสือไทย.